

Gart der Gesundheit: Goldwurz.

Goldwurz xx Cap

Affodillus latine·

(Der meister Avicenna sprichet·das goldwurcz habe bletter beÿ nahe als ein lauch·und hatt einen zÿmmlichen stengel·Die wurczel ist lang und rund·und hatt die meisten krafft in jr·Dise wurczel ist heÿß und trucken an dem dritten grad·(Goldwurcz machet frôlichen·davon getruncken·und ist durchdtingen die feüchtigkeit·darumb machet sÿ wol hârmen·(Und ist auch nûcz dem frawen zû jrer blûmen oder feüchtigkeit so sÿ bestopfet sind die mit warmem wein getruncken·(Goldwurcz und alon gebtennet und gebulfert·und domit geschmÿeret morfeam·das ist ein bôse raud der ausseczigkeÿt benÿmbt sÿ one zweÿfel mit wenig hönig vermenges·(Goldwurcz gestossen und gemüschet mit wein hessen und gelegt auff die bôsen geschweer·heÿlet seer. (Ein pflaster gemachet von d wurczeln und gersten meel ÿegkliches geleych vil·und auff die heÿssen geschweer gelegt zeücht grosse hÿcze daraup und ôffent und weychet·(Also geleget auff die zerknûscheten gelyder·heÿlet gar seer·(Den safft von der wurczeln warm gelassen in die orenn·zeuhet den eÿtter daraup·(Der safft von der wurczeln mit thucien vermenges·das ist gût den bôsen fliessenden augen außwendig gestrÿchen.

(Der safft getruncken mit wein mit zucker vermenges·ist gût dem der do seer hÿstet.

(Platearius. Die wurczeln do gemüschet mit weinhessen·ist gût den schwerenden

Affodillen, 20ste kapittel.

Affodillus Latijn. (1) (Asphodelus ramosus of **Asphodelus albus**)

De meester Avicenna spreekt dat affodillen hebben bladeren bijna als een look en heeft een aanzienlijke stengel. De wortel is lang en rond en heeft de meeste kracht in zich. Deze wortel is heet en droog aan de derde graad. (2)

Affodillen maakt vrolijk, daarvan gedronken, en is doordringen de vochtigheid daarom maakt ze goed plassen.(3) En is ook nuttig de vrouwen tot hun bloemen of vochtigheid zo ze verstopt zijn, die met warme wijn gedronken. Affodillen en aluin gebrand en gepoederd en daarmee gesmeerd morfeem, dat is een kwade ruigte van de huiduitslag beneemt ze zonder twijfel met weinig honing vermengt. (4) Affodillen gestoten en gemengd met wijn hessen en gelegd op de kwade zweren, heelt zeer. Een pleister gemaakt van de wortels en gerstemeel, van elk gelijk veel, en op de hete zweer gelegd trekt grote hitte daaruit en opent en weekt. (3) Alzo gelegd op de gekneusde leden heelt het erg zeer. Het sap van de wortels warm gelaten in de oren trekt de etter daaruit. Het sap van de wortels met thucia vermengt, dat is goed de kwade vloeiende ogen uitwendig gestreken.

Het sap gedronken met wijn met suiker vermengt is goed die zo zeer hoest. Platearius: De wortels gemengd met wijnhessen is goed de zwerende borsten. Affodillen genuttigd met wijn neemt weg icter, dat is de geelziekte die je

brüsten·(Goldwurz genüczet mit wein·nymbt hyn yctericiam·das ist die geelsucht·die do kommet von einer kalten materien·(Die blümm mit wein gemüschet und getruncken reyniget den magen·Die wurzel gesoten mit weinhessen unnd darauß gemacht ein pflaster·und die mannes dinger genant testiculi·gelegt·die überzogen seind mit geschwer·heylet seer·(Plinius spricht·das die wurzel gesoten in wasser und das getruncken·wyechet den bauch·(Den samen und die blümen in wein gelegt·und den getruncken·ist fast (·c·j·) [39] güt für vergifft·unnd jm mag kein slang noch scorpion geschaden des selben tages·wenn er davon getruncken hat·(Item wylde schwärtelwurz gebulferet auff unreyn wunden geleget mic gebrennten alaun vermenget·ist faules fleysch auflegen·und die selbig wurzel mit wein gesoten damit unreyn wunden geschwäschen·ist darczu besunder güt·(Item·Wylde schwärtel safft und gundrebe safft zusamen vermenget und warm in ein orte gethon ist also güt wider zeen weetumb·(Item wilde schwärtel wurcz mit stabwurz in laugen gesoten und damit das haubt gezwagen·ist güt wyder das har auffallung genant alopicia·

komt van een koude materie. De bloemen met wijn gemengd en gedronken reinigt de maag. Die wortel gekookt met wijnhessen en daaruit gemaakt een pleister en die mannen ding, genaamd testiculi, gelegd die overtrokken zijn met zweer, heelt zeer. Plinius spreekt dat de wortel gekookt in water en dat gedronken weekt de buik. (5) De zaden en de bloemen in wijn gelegd en dan gedronken is erg [39] goed voor vergif en hem mag geen slang noch schorpioen beschadigen dezelfde dag als hij daarvan gedronken heeft. Item wilde zwaardleliewortel gepoederd op onreine wonden gelegd met gebrande aluin vermengt is vuil vlees uitvegen en dezelfde wortel met wijn gekookt en daarmee onreine wonden gewassen is daartoe vooral goed. Item. Wilde zwaardlelie sap en hondsdrif sap tezamen vermengt en warm in een oor gedaan is also goed tegen tandpijn.(6) Item wilde zwaardleliekruid met citroenkruid in loog gekookt en daarmee dat hoofd gedweild is goed tegen dat haaruitval genaamd alopecia.

Vorm.

Blauw/groene, lijnvormige en donkergroen bladen die tot 60cm lang en ongeveer 1.5cm breed zijn. Opstaande en alleen aan de voet bebladerde stengels. De vlakke stengel komt uit een vlezige, dikke wortel.

De bloemtros is ongeveer 40cm lang en bezet met grote, trechtervormige, stervormige witte bloemen, soms wat roze, met lijnvormige, stompe en tot 3cm lange bloemdekbladen in mei/juni.

Naam.

(1)) Dodonaeus; ‘Dit gewas wordt bij de Grieken Asphodelos genoemd, in het Latijn Asphodelus en daarvan komt de bedorven Nederduitse naam affodille, de Latijnen noemen het ook Albucum of Albucus en Hastula regia. De steel met de bloemen heet in het Grieks Anthericos. Plinius schrijft ook dat de steel die de bloem draagt Anthericus heet, maar dat de wortels, dat zijn de bollen of klisters, Asphodelus genoemd pleeg te zijn’.

Asphodelus is een Griekse naam van onzekere afkomst. In het Latijn werd dit Asphodilus en werd van *affodil* of *aaffodil* in het Engels *asphodel* en in Duits *Affodill*. Het is de narcis van de vroegere Engelse en Franse dichters.. Herbarius in Dyetsche heeft Thondert hoy, affodillen, dus honderd hooi of hoofden naar de vele lelieachtige bloemen.

Het is de narcis van de oudere Engelse en Franse poëten. In Tudortijden, 14de eeuw, was het affodil en aaffodil en dit van middeleeuws Latijn asphodelus, affodil, Duits Affodill,

Goldwurz, de gouden bol waaromheen vele legendes staan en dan meestal verwezen wordt naar *Lilium martagon*.

Gebruik.

(2) De asphodelweiden zijn een voorbeeld van overbegrazing door geiten en schapen. Die dorre, woeste en onvruchtbare oorden waren verdorven plaatsen waar duistere verschijningen samenkwamen. Homerus spreekt over de weiden des doods in de Hades, de asphodelweiden, waar de schaduwen van de helden verzameld waren. Odyssee, XI 539 - 540 en XXIV 12 - 14. Het verhaal

luidt dat als de schimmen eenmaal binnen de poort van Hades duistere rijk zijn ze voor de drie rechters moeten verschijnen, Minos, Rhadamanthys en Aiaikos, zonen van Zeus, die wijze koningen op aarde waren en nu oordelen over het aardse bestaan van de doden. Wie goed noch slecht geleefd heeft en dat is het geval bij de meeste mensen wordt verwezen naar de Asphodelweiden. Daar leiden ze een vreugdeloos bestaan; ze kunnen niet meer denken en voelen en weten ook niets meer van hun bestaan op aarde want ze hebben gedronken uit de Lethe, de rivier van 'Vergetelheid'. Men schreef deze plant wonderbare krachten toe en zette ze rondom de graven om reden dat de zaden en wortels voedsel zouden vormen voor de geesten van de doden, hoewel ze ongekookt niet te eten zijn. Waarschijnlijk is dit een overlevering uit zeer oude tijden, voor de introductie van de granen was dit het basisbestanddeel van het Griekse menu. Daarom maken ze wel vrolijk.

Herbarius in Dyetsche; 'Thondert hoy, wilde leliën, affodillus of alburnum is heet en droog in de derde graad volgens Platearius. (3) Het laat plassen, het laat bij de vrouwen hun stonden komen en het verdrijft de pijn die van slagen of stoten komt. Het sap van affodillen, eppe en reinvaarn dat met de wortel van Ruscus, asperge, venkel- en peterseliezaad met wijn gekookt wordt is tegen het eerder genoemde goed.

(4) Het poeder van deze wortel is goed tegen verrotte of stinkende zweren. Affodillen met wijn gekookt zijn tegen dergelijke zweren goed als je ermee wast.

Het sap van dit kruid dat met wijnsteen, mirre en met saffraan gemengd is is goed tegen gezwollen rondom de ogen of tegen ordeolen. (dat is een lange blaar van de luchtwegen, net zoals een kleine blaar op het einde van de oogschellen) (a)

Het sap hiervan wordt lauw in de oren gedaan. Als het met het sap van hondsdrif gemengd is is het goed tegen tandpijn en tegen oorpijn is het een bijzonder goede hulp. (6) Tegen het uitvallen van haar kook je de wortel van affodillen met averone in loog en daarmee was je het hoofd.

Als de wortel met tarwezemelen in water gekookt wordt verdrijft het de smetten uit het gezicht die van de zon komen.

Het water waar de wortel in gekookt is vermurwt het lichaam.

(5) Affodillen zijn de serpenteen zeer tegengesteld. (6) Als je de wortel met olie of met honing stamp en strijkt op de plaatsen die zonder haar zijn laat het daar haar groeien.

Tegen gebreken in de blaas als aandrang tot plassen en dysurie (dat is nu wat plassen en over een uur noch wat, etc.): 'Neem affodillen, duizendblad en eppezaad, kook het in wijn tot op de helft en geef het met suiker'.

Als men zegt: 'Neem affodillen', bedoelt men de wortel.

Tegen waterzucht die uit koude zaken stamt als leucofleumantia en yposarcham: 'Neem het sap van affodillen, de middelste schors van vlier en van kruidvlier, van elk vier ons; eppezaad, asperge en Ruscus, van elk twee drachmen; stamp het en kook dit in wijn met wat azijn totdat een derde deel verkookt is, dan doe je het door een doek en maak het zoet met suiker, deze drank is de beste van alle dranken tegen dergelijke ziekten'. Als het gedronken is: 'Neem dan van de pillen van mezereon en van de stinkende pillen, (b) van elk een half drachme, van turbith een half drachme en een derde deel van een grein; meng het met oxymel van zeeui en maak er negen'. Daarna om te versterken: 'Neem van de dijalacca of sap van Curcuma of Costus'.

(a) Pterygium. (b) Ferula foetida.

Dodonaeus: 'De wortels van affodillen, zegt Dioscorides, te drinken gegeven verwekken de maandstonden en laten gemakkelijk plassen.

Dezelfde genezen de pijn van de zijde en de hoest en ook de krimp van de zenuwen, spanning en breuken van de inwendige leden als men daarvan een vierendeel lood zwaar met wijn vermengt drinkt.

Ze maken de mensen veel bekwaamer om te braken en gemakkelijk over te geven omtrent de grootte van een teerling of bikkelt met spijs ingenomen.

Als iemand van een slang of adder gebeten is zal hij zeer nuttig van deze wortels de zwaarte van drie drachmen mogen innemen, dan om die beter te genezen moet men op het gekwetste lid de bladeren en wortels, ja ook de bloemen zelf leggen met wijn vermengt en klein gestampt en papvormig bereiden. Dezelfde wortels met wijnmoer of droesem gekookt worden zeer nuttig op de vuile en voortsetende

zweren en zeren gelegd en op de ontstekingen en zwellen van de borsten en van de klootjes of kulzakjes en op andere gezwellen, uitslag en bloedzweren en fijt.

Men gebruikt deze wortels ook om de verse zwellen of ontstekingen te genezen als men die met polenta of meel van geroosterde gerst vermengt.

Het sap van deze wortel met oude zoete wijn en met mirre en met saffraan vermengt en tezamen gekookt is een zeer geschikt en nuttig ding om er de ogen mee te bestrijken in verschillende gebreken er van en verscherpt of verheldert het gezicht zeer wonderbaarlijk.

Tot de etterachtige dragende of lopende oren wordt dat sap ook zeer geprezen hetzij alleen en er in gedrupt, hetzij met wierook, honing, wijn en mirre gestampt en vermengt.

Sommige verdrijven de tandpijn met hetzelfde sap als ze dat gieten of druipen in de oor aan die kant daar de tandpijn niet is.

Deze wortel gebrand en die as op het hoofd gestrooid belet het uitvallen van het haar, Alopecia genoemd, en laat het haar wederom groeien en voortkomen.

Als men deze wortel hol maakt en er olie in giet en die zo bij het vuur houdt en gaar maakt of braadt dan wordt die olie zeer nuttig op de kakhieken en diergelijke gebreken gedaan en ook op de verbranding gestreken. Dezelfde olie in de oren gieten of druppelen verzoet de pijn en smart er van en geneest de doofheid.

Om de witte meelachtige plekken en onzuiverheid van de huid te verdrijven wrijven sommige de huid eerst goed met een doek in de zon en daarna bestrijken of wrijven ze die met deze wortel en vinden daar zeer grote baat in zodat ze de plekken daarmee dikwijls gans laten vergaan en verdwijnen.

Het zaad en vooral de bloemen met wijn gedronken worden zeer geprezen om de steken van de schorpioenen en Scolopendren te genezen.

De bittere wortels van de affodillen zouden hun bitterheid zeer gemakkelijk kunnen afleggen, mits die te weken of koken en zouden daardoor ook wel eetbaar mogen worden en vooral in sommige landen gezaaid die hun scherpte wat minder zou kunnen maken wat in de lupinen ook gebeurt die hun slechte smaak verliezen door het weken en op het ene land veel bitterder zijn dan op het andere. Maar nochtans worden de wortels van deze affodillen tegenwoordig van de mensen gegeten, dan in Frankrijk zijn ze door de varkens zeer gezocht en voor niet te bitter gevonden.

De vrouwen van Italië braden deze wortels onder de as en wrijven met deze zo gebraden en noch tamelijk heet de huid van het aanzicht of van de handen die met sproeten of andere onreinheden bekleet is en nemen die op korte tijd weg.

Men maakt ook een zeer goede pleister of papje van deze wortels die in azijn gekookt zijn om het kwaad en wild vuur daarmee te genezen en insgelijks ook de schurft.

Deze wortels met bilzekruid gekookt en met teer of week pek gemengd nemen de stank van de voeten weg en beletten het zweten van de tenen.

Sommige jonge mannen die genoeg te doen hebben om gekruld haar te krijgen laten hun gans hoofd met het scheermes scheren en kaal maken en wrijven dan hun hoofd met deze wortel, hetzij rauw, hetzij gebraden, en het haar dat ze daarna krijgen zullen zal geheel krullen en niet recht voortkomen als tevoren.

Men houdt deze wortels ook zeer goed om de apostumen en zweren die achter de oren komen te genezen als het gekookt en er op gelegd wordt.

Deze wortels gestampt en daarvan een zalf maken met enig vet of smeer genezen de schurft en huidzeer van de ossen of paarden.

Ze laten ook het haar zeer gauw groeien in de liktekens van de oude zeren.

De as van deze gebrande wortels is veel heter van aard en krachtiger om te verteren dan de wortel zelf.

Deze wortels met enige drank ingenomen verwekken de vleselijke lust en vermeederen de kracht en met wijn gedronken geneest het de geelzucht en leverzucht.

Men doet dezelfde, in wijn gekookt, zeer nuttig bij die pleisters en pappen die men op de vervuilde zeren en op de lopende gaten plag te leggen.

De wijn daar deze wortel in gekookt is en gedronken jaagt de stenen van de nieren uit en daar een roemertje van ingenomen en gedronken van een vrouw die haar maandstonden niet krijgen kan nadat ze in een badstoof goed gezweet heeft laat die van stonden aan voortkomen.

Het zaad en de bloemen maken de buik week en laten te kamer gaan'.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl/> en : <http://www.volkoomen.nl/>